

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ACADEMIC NOTES

Серія:
Педагогічні науки

Series:
Pedagogical Sciences

Випуск 173, ч. 2 (2018)
Edition 173, p. 2 (2018)

Кропивницький – 2018
Kropyvnytskyi – 2018

/pedagogika/organizatsiya_samostiynoyi_roboti_studentiv [дата звернення: 10.09.2018].

5. Самостійна робота студентів та її методика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/15341220/pedagogika/samostiyna_robota_studentiv_metodika [дата звернення: 10.09.2018].

6. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителів початкових класів: [монографія] / Хомич Л.О. – К.: «Mariєtr-S», 1998. – 200 с.

REFERENCES

1. Havrysh, N. V., Lopukhina, T. V. (2005). *Orhanizatsiia samostiinoi piznavalnoi diialnosti maibutnikh pedahohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky* [Organization of independent cognitive activity of future teachers in the process of vocational training]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Seriia: Pedahohika i psykholohiia*. Yalta.

2. *Entsyklopediia osvity* (2008). [Encyclopedia of education]. Kyiv.

3. Levkivskiy, M. V. (2003). *Istoriia pedahohiky: pidruchnyk* [History of Pedagogy: a textbook]. Kyiv.

4. *Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv* [Organization of independent work of students]. *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli*. Retrieved from https://pidruchniki.com/88918/pedagogika/organizatsiya_samostiynoyi_roboti_studentiv

5. Ortynskyi, V. L. (2009). *Samostiina robota studentiv ta yii metodyka*. [Independent work of students and its methodology]. *Pedahohika vyshchoi shkoly*. Kyiv. Retrieved

from https://pidruchniki.com/15341220/pedagogika/samostiyna_robota_studentiv_metodika

6. Khomych, L. O. (1998). *Profesiino-pedahohichna pidhotovka vchytelia pochatkovykh klasiv* [Professional and pedagogical training of primary school teachers]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Опанасенко Наталія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, теорії та методики початкової освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів закладів початкової освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Opanasenko Nataliia Ivanivna – PhD in Pedagogy, Associate Professor of Pedagogy, Theory and Methodology of Elementary Education SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriu Skovoroda State Pedagogical University».

Circle of research interests: vocational training of future primary teachers.

Дата надходження рукопису 16.10.2018 р.

Рецензент – к.техн.наук, доцент Рябець С.І.

УДК 37.01

ФАКТОРИ СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ПЕДАГОГІКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Соціальна і культурно-історична зумовленість розвитку методологічного знання впливає на розвиток і зміну засад методології в цілому, про що свідчать дослідження філософських і загальнонаукових проблем методології починаючи від епохи античності.

Сьогодні визначення статусу і змісту методології педагогіки, як нової повноцінної галузі педагогічної науки, і саме тлумачення поняття «методологія» в педагогіці, залишаються одними із найбільш динамічно обговорюваних і багатовимірних. Як зазначає С.У.Гончаренко, «серед наукових понять, із якими доводиться мати справу педагогу, поняття «методологія» - одне із найбільш невизначених, багатозначних і навіть суперечливих» [2, с.498]. Проблеми становлення сучасної методології педагогіки знаходяться у фокусі посиленої уваги багатьох дослідників, починаючи переважно з самого початку «двохтисячних» років. З'ясування і аналіз основних факторів становлення сучасної методології

ПАВЛЕНКО Анатолій Іванович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії ORCID ID 0000-0002-6553-3057 e-mail: anatolypavlenko@ukr.net

Семену Устимовичу Гончаренку (1928-2013), Вченому і Вчителю посвячується

педагогіки дозволить сформулювати її системне визначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поліаспектні питання проблематики методології педагогіки на різних етапах її розвитку досліджуються в роботах педагогів С.Гончаренка, М.Данілова, П.Дмитренко, О.Дубасенюк, В.Загвязінського, В.Краєвського, В.Кравцова, Т.Кристинчук, Ч.Купісевича, В.Кушніра, А.Литвина, О.Новікова, І.Лернера, В.Окоця, І.Осмоловської, А.Павленка, В.Сидоренка, С.Сисоевої, О.Сухомлинської, Я.Скалкової, М.Скаткіна, В.Сластьоніна, Н.Тверезовської, Д.Чернілевського, філософів Г.Васяновича, І.Зязюна, В.Кременя, психологів Г.Балла, С.Максименко та інших. Аналіз останніх досліджень і публікацій [4, 5, 9, 12, 15] показує, що становлення сучасної методології педагогіки відбувається не лише в результаті об'єктивного процесу розвитку педагогічного знання, як головної рушійної сили методологічних змін, а й в результаті впливу і системної взаємодії соціокультурних за змістом чинників (факторів), що мають відношення до методологічного знання різного рівня.

Видатний сучасний енциклопедист педагогіки (автор першого в незалежній Україні «Українського педагогічного словника», багатьох статей «Енциклопедії освіти», визнаний дослідник в царині різносторонніх і глибоких знань з педагогіки), методист і дидакт, провідний методолог педагогіки Семен Устимович Гончаренко (09.06.1928 – 07.04.2013) першим в Україні обгрунтував основні положення новітньої галузі наукової педагогіки – методології педагогіки. Якщо в авторському «Українському педагогічному словнику» (1997) є лише окремі згадки про загальну методологію на прикладі сукупності загальних методів педагогіки – для часткових дидактик, школознавства, то у сучасній енциклопедії освіти (2008) науковець вперше у вітчизняній педагогіці на академічному рівні обгрунтовує значущість, «конститує» методологію педагогіки як окрему педагогічну галузь і дає її енциклопедичне визначення: «Сьогодні виокремлюється спеціальна галузь знань – знання про саму педагогіку, її статус, розвиток, понятійний склад, і головне, про способи одержання нового вірогідного наукового знання» [3, с.636].

Разом з тим, розгляд питань методології педагогіки у різних джерелах, і зокрема, у навчальних підручниках і посібниках, ще обмежується переважно розглядом і переліком традиційних, класичних методів наукового пізнання чи науково-дослідницької діяльності. Освітньо-педагогічні енциклопедичні видання, довідники і словники, ще практично не містять окремих спеціальних статей про сучасну методологію педагогіки.

Метою статті є визначення і систематизація основних чинників, рушійних сил (факторів) становлення сучасної методології педагогіки.

Методи дослідження. У дослідженні використані теоретичні методи: діахронічний метод опису і неповний факторний аналіз становлення сучасної методології педагогіки, герменевтичний і системний аналіз різних підходів у визначенні методологічного знання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історичним, соціокультурним за змістом фактором становлення сучасної методології педагогіки є розвиток філософської методології і філософії науки. Методологія (від грецьк. *μεθοδος* – шлях дослідження чи пізнання, *λογος* – слово, вчення) традиційно розглядається у філософії як вчення про способи організації і побудови теоретичної і практичної діяльності людини у двох значеннях [7, с.374]: 1) сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення об'єктивного істинного наукового знання або побудови і логічного обгрунтування наукової теорії, досягнення певного ефекту в експерименті чи спостереженні тощо; 2) галузь теоретичних знань і уявлень про сутність і форми, закони, порядок та умови застосування цих підходів, способів, методів, прийомів та процедур. На

сьогодні методологія пізнавальної діяльності визнається, серед інших, основною і за історичною традицією найрозвиненішою галуззю загальної методології.

Фактор розвитку загальнонаукової методології. У свою чергу, загальна методологія науки, як не менш важливий і основний розділ сучасної методології, визнається у філософії самостійною (з кінця XIX століття), складною і структурованою теоретичною дисципліною (праці Б. Рассела, Р. Карнапа, І. Лакатоса, Т. Куна, К. Поппера та ін.).

За П.Йолоном, методологія науки вивчає весь комплекс явищ, віднесених до інструментальної сфери науки та наукової діяльності, їх осмислення та функціонування, а також піддає методологічному аналізу результативну сферу науки – вже отримане наукове знання, в якому вже «згасла» наукова діяльність і в якому відбиті не тільки об'єкт, а й спосіб його пізнання. Адже деякі способи та прийоми отримання нових знань використовуються стихійно, не усвідомлено, а тому неявно. «Методологія науки вивчає широке поле наукового знання, його структуру, організацію, різноманітні моделі, форми систематизації та об'єктивної репрезентації, досліджує сукупність пізнавальних засобів, що застосовуються в науці, об'єктивні характеристики та властивості науки і наукової праці. Методологічні дослідження охоплюють динаміку та розвиток наукового знання, його історичні, логічні та функціональні типи, форми спадкоємності, концептуальні та формальні реконструкції відповідно до критеріїв наукової раціональності, здійснюють аналіз мови науки, аналізують на всіх рівнях понятійний каркас науки та її окремих дисциплін, з'ясовують засади розгортання наукового знання в систему і виробляють загальні принципи його обгрунтування» [7, с.374-375].

З розвитком досліджень у галузі методології і історії науки визначаються прогностичні перспективи розвитку і збагачення, розширення, систематизації і структуризації традиційного поля методологічного педагогічного знання (наприклад, виокремлення і розгляд в сучасній педагогіці наукових парадигм).

В енциклопедичній статті, присвяченій методології, остання визначається академіком С.У.Гончаренком оглядово в широкому розумінні з кількох позицій: як «вчення про метод, наука про побудову людської діяльності, де традиційно найрозвиненішою галуззю є методологія науки»; як система принципів і способів побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему; як «вчення про метод наукового пізнання і перетворення світу»; передусім як сучасну методологію наукового пізнання, тобто вчення про принципи побудови, форми і способи науково-дослідницької діяльності. Таку «нечіткість уявлень про методологію», С.У.Гончаренко пояснює «прямим перенесенням то одного, то другого із цих

визначень на педагогічну діяльність без урахування особливостей педагогічної науки» [2, с.498].

Фактор розвитку конкретно-наукової методології. Методологія педагогіки, як вважає академік, не повинна бути простим зведенням до філософії, «яке доводилося не так давно долати вченим». Відносно кількох рівнів методології (1-й, філософське знання; 2-й, загальнонаукова методологія; 3-й, конкретна наукова методологія; 4-й, методика і техніка дослідження), методології педагогіки повинно підходити місце на третьому рівні в загальній системі методологічного знання [Там само, с.498-499]. Погоджуючись з цим важливим висновком, на наш погляд, слід також визнати, що всі розглянуті рівні між собою взаємно пов'язані і також визначають методологію педагогіки у широкому розумінні, як з погляду її теоретичного узагальнення, так і конкретизації. Причому вплив на методологію педагогіки здійснюється як «з верхніх», так і «з нижніх», пов'язаних з науковою і освітньою, соціокультурною практикою, рівнів методологічного знання.

Ще одним, не менш важливим фактором становлення методології педагогіки у наш час, стає розвиток наукознавства («науки про науку»), що активізується з початком науково-технічної революції ХХ століття. Сучасне «вибухове» зростання об'ємів і нових напрямків у науково-педагогічній інформації обумовлює необхідність своєрідної змістової самоідентифікації, власної рефлексії педагогічної науки на себе, наукознавчого усвідомлення і, як наслідок, подальшого визначення і розвитку методології педагогіки. Слід відзначити, що наукознавчою дисципліною є наукометрія, методи якої все більш активно застосовуються у сфері педагогічних досліджень.

Розглядаючи методологію педагогіки як науки, потрібно виходити з комплексного розуміння самого сучасного визначення поняття «наука», що розглядається у трьох основних аспектах: *по-перше*, як особлива пізнавальна діяльність вченого, спрямована на добування, отримання нового об'єктивного знання, його обґрунтування та систематизацію; *по-друге* – як результат цієї діяльності, вся сума знань про світ, людину, соціум і саме пізнання, що є основою наукового світосприймання, світорозуміння, світогляду і перетворення людиною дійсності; *по-третє* – як соціальна інституція.

Результативна сфера науки, зокрема педагогічної, як сукупність систематизованих у процесі історичного розвитку результатів інтелектуальної діяльності, виходить за межі «внутрішньої особистісної лабораторії» вченого і може бути передана всім користувачам: науковій спільноті, практичним працівникам, здобувачам освіти у їх науковій, практично-інноваційній і освітній діяльності.

Розвиток сучасної педагогіки, як постнекласичної науки є важливим фактором зміни

її методології. Наприклад, розгляд педагогічних складних синергетичних систем, де сама дія людини є складовою системи, призвів до виокремлення в методології педагогіки синергетичного підходу, методу (В.Кремель, І.Малафіїк, Л.Ткаченко, Г.Шатковська та ін.).

Педагогічна наука на сучасному етапі розвитку педагогічного знання продовжує, методологічний за сутністю, процес наукової самоідентифікації. Якщо в педагогічному словнику (1997) С.У.Гончаренко дає класичне визначення педагогіки як науки «про навчання та виховання підростаючих поколінь», куди входить серед інших галузей системи педагогічних наук і методологія педагогіки [1, с.205, 250], то вже в «Енциклопедії освіти» (2008) педагогіка визначається вченим як «соціальна наука, яка об'єднує, інтегрує, синтезує дані всіх природничих і соціальних наук, пов'язаних з формуванням людини» [3, с.635]. Наука безпосередньо пов'язана з методом, адже її «розвиток характеризують: метод (як шлях дослідження, спосіб формування та усвідомлення знання, відкриття (як форма прирощення знання))» [10, с.411].

Становлення методології педагогіки дозволяє ідентифікувати, стверджувати науковий статус педагогіки, адже «...наука характеризується методологічним усвідомленням процесів формування та конституювання процесів формування та конституювання знання, що спирається на загальнонаукові та специфічні методи» [Там само, с.410-411].

Фактор розвитку філософії освіти. Початок розвитку сучасної філософії освіти (philosophy of education) пов'язують з дослідженнями американського філософа і психолога, реформатора освіти Джона Дьюї.

Як свідчать Г.Степенко і О.Тарасенко, під філософією освіти в англо-саксонських країнах розуміють в основному теоретичну педагогіку, без чіткого розмежування методологічних та теоретичних проблем, спільних як для методології педагогіки так і для філософії освіти [18, с.92].

Фактор розвитку конкретних методів педагогіки як наукової і освітньої діяльності (диференціації і міждисциплінарної інтеграції), процедур і технічних прийомів процесу педагогічного дослідження. Сучасне методологічне знання не обмежується лише розглядом методів науки, проте їх розвиток залишається потужним фактором становлення методології педагогіки. Як справедливо відзначає С.У.Гончаренко, хоча проблема методів бере свій початок з обговорення ще в античній філософії, систематичний розвиток методів пізнання та їх вивчення розпочинаються лише в новий час: «...з розвитком науки відбувається розвиток і диференціація методу, що приводить до виникнення вчення про метод – методології» [1, с.205]. Причому велика різноманітність видів людської діяльності, методів науки і сама творча природа наукового мислення

зумовлюють багатоаспектність методу, виникнення різноманітних класифікацій за різними критеріями, що робить «...край проблематичною можливість побудови єдиної теорії наукового методу (методології – А.П.) в строгому сенсі слова» [2, с.487].

Як показує порівняльний аналіз джерел [5, 9, 12, 14], сучасне розуміння поняття наукового методу, як і поняття методологічного знання, у порівнянні з класичним періодом розвитку науки, значно збагачується і розширюється. Методи конкретної науки зазнають подальшої диференціації (наприклад, теоретичні методи дослідження, різні види теоретичного аналізу) і міждисциплінарної інтеграції. Зокрема, з психології в педагогічне дослідження був запозичений метод тестування, із соціології – метод соціометрії, із математики – метод факторного аналізу, із філософії – метод герменевтичного аналізу і т.д.

Сьогодні науковий метод якісно видозмінюється і розглядається не тільки як шлях пізнання, спосіб досягнення наукової мети (істини), що вперше історично визначився і сформувався переважно у природознавстві, а й як певний встановлений порядок здійснення чи оформлення, стандартні правила (процедури, програми, алгоритми) отримання наукового знання, що дозволяє його відтворити, перевірити, систематизувати, доповнити, модернізувати і передати іншим; спосіб організації інструментарію (засобів) пізнання; система регулятивних і нормативних принципів теоретико-пізнавальної і практичної діяльності. «Метод <...> – систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об'єктів. Метод окреслює та втілює шлях до істини, напрями ефективної діяльності, що ведуть до реалізації поставлених цілей, задає регулятиви та нормативні настанови пізнавального процесу» [11, с.373].

Подальший розвиток теорії педагогіки (теоретичної педагогіки) і педагогічних наук пов'язаний з розширенням нових можливостей систематизації і репрезентації, актуалізацією методологічного знання і розвитком наукової методології педагогіки в цілому. Зокрема, О.Дубасенюк і О.Антонова відзначають, що «провідне місце у доборі і систематизації матеріалу методики викладання педагогіки займає наукова методологія», а вдосконалення викладання педагогіки передбачає в цьому матеріалі генералізацію педагогічного знання, ґрунтовне вивчення фундаментальних категорій педагогіки, поглиблення їхнього змісту, відображення методологічних основ [6, с. 6-8]. В цьому випадку, як і в інших сучасних навчальних посібниках [8; 16; 18], актуалізується усвідомлення важливої нормативної функції методології педагогіки.

Методологія педагогіки у конкретно-науковому розумінні визначається С.У.Гончаренком фактично кілька разів у різних аспектах на основі огляду джерел: 1) як конкретно-наукова методологія, вчення «...про педагогічне знання, процес його набуття, способи пояснення (створення концепції) і практичного застосування для перетворення або вдосконалення системи навчання й виховання»; 2) узагальнене визначення методології педагогіки як системи «знань про структуру педагогічної теорії, про принципи підходу і способи набуття знань, які відображають педагогічну дійсність, а також системою діяльності з одержання таких знань і обґрунтування програм, логіки, методів і оцінки якості дослідницької роботи» 3) методологія педагогіки «включає такі положення: а) вчення про структуру і функції педагогічного знання; б) вихідні, ключові, фундаментальні педагогічні положення (теорії, концепції, гіпотези), які мають загальнонауковий зміст; в) вчення про логіку і методи педагогічного дослідження; г) вчення про способи використання одержаних знань для вдосконалення практики [2, с. 498-499].

Визначення факторів становлення сучасної методології педагогіки та спроба їх неповного аналізу дозволяє розглянути їх в основі системного визначення сучасної методології педагогіки.

Сучасна методологія педагогіки є системою а) методологічних знань і принципів про власну наукову природу і статус, організацію та структуру, функції, розвиток, категорійно-понятійний склад (мову) педагогіки; б) знань про форми систематизації та об'єктивної репрезентації наукового педагогічного знання (класифікації і типологія, моделі і педагогічні теорії, гіпотези, концепції, парадигми, принципи, підходи і способи, методи, прийоми і засоби отримання наукових знань, які відображають педагогічну дійсність); в) сучасних наукових методів педагогіки, як результату їх диференціації і міждисциплінарної інтеграції; г) діяльності з одержання нових знань і обґрунтування дослідницьких програм, логіки і техніки, методів і оцінки якості наукового педагогічного дослідження; д) способів використання одержаних об'єктивних характеристик і властивостей педагогічної науки для вдосконалення освітньої практики в соціокультурному просторі.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Становлення сучасної методології педагогіки залежить від впливу та системної взаємодії соціокультурних за змістом чинників (факторів), що мають відношення до методологічного знання педагогіки різного рівня: розвитку загальної філософської методології і методології науки; розвитку філософії освіти; розвитку загальнонаукової методології; розвитку конкретно-наукової методології педагогіки на основі накопичення і систематизації, дослідження нового педагогічного знання; розвитку наукознавства; розвитку конкретних методів

педагогіки (диференціація і міждисциплінарна інтеграція), як методів наукової і освітньої діяльності, процедур і технічних прийомів процесу педагогічного дослідження. Перспективами подальших розробок є дослідження визначених факторів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник /Семен Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Гончаренко С. Методологія /С. Гончаренко // Енциклопедія освіти /АПН України; гол. ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер. – 2008. – С.498 – 500.
3. Гончаренко С. Педагогіка /С. Гончаренко. // Енциклопедія освіти /АПН України; гол. ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер. – 2008. – С.635 – 637.
4. Гончаренко С.У. Методологія як важливий складник наукового дослідження в педагогіці / С.У. Гончаренко В.А. Кушнір // Неперервна проф. освіта: теорія і практика. – 2002. – №4. – С.15 – 22.
5. Дмитренко Т.О. Методологія педагогіки: багатовимірний аспект розгляду [Електронний ресурс] / Т.О. Дмитренко, К.В. Ярьська // – Режим доступу: http://library.uipa.edu.ua/library/Left_menu/Zbimuk/22-23/Strategiya/Dmytrenko.doc.
6. Дубасенюк О.А. Методика викладання педагогіки /О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. – 375 с.
7. Йолон П. Методологія науки /П. Йолон //Філософський енциклопедичний словник. /НАН України. Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди. /Гол. редкол. В.І.Шинкарук. К.: Абрис. – 2002. – С.374 – 376.
8. Краевский В.В. Методология педагогики: новый этап / В.В. Краевский, Е.В. Бережнова. – М.: Издательство «Академия», 2006. – 400 с.
9. Кравцов В. Методологічні знання як змістова характеристика методологічної культури майбутнього вчителя /В. Кравцов //Наукові записки / Ред. кол.: В.В. Радул, В.А. Кушнір та ін. – Випуск 134. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С.117 – 122.
10. Кримський С. Наука /С. Кримський //Філософський енциклопедичний словник. /НАН України. Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди. /Гол. редкол. В.І.Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – С.410 – 411.
11. Кримський С. Метод / С. Кримський //Філософський енциклопедичний словник. /НАН України. Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди. /Гол. редкол. В.І.Шинкарук. К.: Абрис, 2002. – С.373.
12. Литвин А. Методологія у проєкції педагогічних досліджень /А. Литвин //Педагогіка і психологія профес. освіти, 2014. – № 5. – С.20 – 35.
13. Новиков А.М. Методология /А.М. Новиков, Д.А. Новиков. – М.: СИНТЕГ. – 2007. – 668 с.
14. Осмоловская И.А. Методология педагогического знания в контексте современного научного знания /И.А. Осмоловская // Проблемы современного образования. – № 5. – 2016. – С.149 – 158.
15. Павленко А.І. Рефлексія у методології науково-педагогічного і навчального пізнання /А.І. Павленко //Методологія соціального пізнання: здобутки і проблеми / Матеріали Всеукр. науково-практ. конф. 25 травня 2005 року. Запоріжжя: ЗОІППО, 2005. – С.302 – 303.
16. Сисоева С.О. Методология научно-педагогических исследований: Пособие / С.О. Сисоева, Т.С. Кристочук. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 360 с.
17. Степенко Г.В. Методология педагогики та философия освіти на сучасному етапі / Г.В. Степенко, О.В. Тарасенко // Вестник Приазовского государственного

технического университета. – Мариуполь, ПТУ, 1997. – Вып.4. – С. 92 – 93.

18. Тверезовська Н.Т. Методология педагогических исследований / Н.Т. Тверезовська, В.К. Сидоренко – К.: Центр учебной литературы. – 2013. – 440с.

REFERENCES

1. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical vocabulary] Kyiv (in Ukrainian).
2. Honcharenko, S. (2008). *Metodolohiia* [Methodology] *Entsyklopediia osvity*. Kyiv (in Ukrainian)
3. Honcharenko, S. (2008). *Pedahohika* [Pedagogy] *Entsyklopediia osvity*. Kyiv (in Ukrainian)
4. Honcharenko, S. U., Kushnir, V. A. (2002). *Metodolohiia yak vazhlyvyi skladnyk naukovoho doslidzhennia v pedahohitsi* [Methodology as an important component of academic research in pedagogy] *Nepererвна prof. osvita: teoriia i praktyka*. (in Ukrainian)
5. Dmytrenko, T. O., Yaresko, K. V. *Metodolohiia pedahohiky: bahatovymirnyi aspekt rozghliadu* [Methodology of pedagogy: multidimensional aspect of review] Retrieved from http://library.uipa.edu.ua/library/Left_menu/Zbimuk/22-23/Strategiia/Dmytrenko.doc (in Ukrainian)
6. Dubaseniuk, O. A., Antonova, O. Ie. (2012). *Metodyka vykladannia pedahohiky* [Methods of pedagogy teaching] Zhytomyr (in Ukrainian)
7. Yolon, P. (2002). *Metodolohiia nauky* [Methodology of science] Kyiv. (in Ukrainian)
8. Krayevskiy, V. V., Berezhnova, E. V. (2006). *Metodologiya pedagogiki: novyy etap* [Methodology of pedagogy: new stage] Moscow. (in Russian).
9. Kravtsov, V. (2014). *Metodolohichni znannia yak zmistovna kharakterystyka metodolohichnoi kulturny maibutnogo vchytelia* [Methodological knowledge as a substantial characteristic of methodological culture of teacher-to-be] *Naukovi zapysky*. Kirovohrad. (in Ukrainian)
10. Krymskyi, S. (2002). *Nauka* [Science] Kyiv. (in Ukrainian)
11. Krymskyi, S. (2002). *Metod* [Method] Kyiv. (in Ukrainian)
12. Lytvyn, A. (2014). *Metodolohiia u proektsii pedahohichnykh doslidzhen* [Methodology in the perspective of pedagogical researches] *Pedahohika i psykhologhiia profesiinoi osvity*. (in Ukrainian)
13. Novykov, A. M., Novykov, D. A. (2007). *Metodolohiia* [Methodology] Moscow. (in Ukrainian)
14. Osolovskaya, I. A. *Metodologiya pedagogicheskogo znaniya v kontekste sovremennogo nauchnogo znaniya* [Methodology of pedagogical knowledge in the context of modern scientific knowledge]. (in Russian).
15. Pavlenko, A. I. (2005). *Refleksii u metodolohii naukovopedahohichnoho i navchalnoho piznannia* [Reflection in methodology of scientific and pedagogical and learning perception] Zaporizhzhia. (in Ukrainian)
16. Sysoieva, S. O., Krystopchuk, T. Ie. (2013). *Metodolohiia naukovopedahohichnykh doslidzhen* [Methodology of scientific and pedagogical researches] Rivne. (in Ukrainian)
17. Stepenko, H. V., Tarasenko, O. V. (1997). *Metodolohiia pedahohiky ta filosofii osvity na suchasnomu etapi* [Methodology of pedagogy and educational philosophy at the present stage] *Vestnyk Pryazovskoho hosudarstvennoho tekhnicheskoho unyversyteta*. Maryupol. (in Ukrainian)
18. Tverezovska, N. T., Sydorenko, V. K. (2013). *Metodolohiia pedahohichnoho doslidzhennia* [Methodology of pedagogical research]. – Kyiv. (in Ukrainian)

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Павленко Анатолій Іванович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії.

Наукові інтереси: дидактика, педагогіка вищої школи, теорія та методика навчання фізики.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Pavlenko Anatolii Ivanovych – doctor of pedagogical sciences, professor, professor of the Department of Social Work at Khortytska National Educational and Rehabilitation Academy.

Circle of research interests: didactics, tertiary education, theory and methodology of teaching (physics).

Дата надходження рукопису 12.12.2018 р.

Рецензент – д.пед.наук, професор Садовий М.І.

УДК 37.016

ПЕТРЕНКО Володимир Анатолійович – магістрант освітньо-професійної програми Середня освіта (Трудове навчання та технології) фізико-математичного факультету Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
 ORCID ID 0000-0002-4697-4631
 e-mail: petrenko@td-sv.com
РЯБЕЦЬ Сергій Іванович кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
 ORCID ID 0000-0002-7426-1217
 e-mail: ryabets@kspu.kr.ua

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Якісна освіта сьогодні, в умовах реформування нашої країни відіграє важливу роль, як головний чинник майбутнього добробуту її громадян. Необхідність переходу до нового змісту технологічної підготовки старшокласників, зумовлює пошук нових методів та форм навчання. Організація і керівництво творчою діяльністю учня у навчально-виховному процесі, як наукова проблема постає в педагогії, психології, філософії та методиці навчання, зокрема методиці навчання технологічної освіти. Сучасний вчитель старшої школи має не лише давати ґрунтовні знання уміння та навички учням, але й розвивати учнів всебічно, зокрема на основі розвитку творчої активності.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Такі науковці як І. Бех [3], Л. Виготський [4], А. Пономарев [8], досліджували формування творчої особистості, де складовими виступають увага, сприйняття та фантазія особистості.

Фундаментальні та формотворчі положення розуміння творчості можемо знайти у працях психологів Л. Виготського [4], О. Леонтьєва, В. Давидова та ін. [9, 12]. Серед українських вчених В. Моляко значну увагу приділяв творчій діяльності школяра та розглядав її зі сторони інтелектуальних і емоційних цінностей особистості, насамперед, визначав наявність особистих факторів мотивації розумової діяльності [6]. Роботи вчених-педагогів

В. Алфімова [2], В. Моляко [6], С. Сисоєвої [10], скеровані на розробки шляхів розвитку творчого школяра у навчально-виховному процесі. Проблема розвитку механізмів творчого мислення у старшокласників стосовно розвитку їх творчих здібностей постає в О. Нагайчук [7].

Метою статті є дослідити та узагальнити інформацію щодо найпоширеніших методів стимулювання творчої активності старшокласників, визначити основні шляхи реалізації методів творчої активності школяра в процесі технологічної підготовки.

Поставлена мета дослідження зумовила використання таких методів дослідження:

теоретичний – вивчення та аналіз теоретичних досліджень наукової і методичної літератури, з питань стимулювання творчої активності учнів старшої школи.

емпіричний – педагогічне спостереження за навчально-виховним процесом на уроках Технологій, творчою активністю учнів, бесіди з учителями технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначається у новій програмі «Технології» (2017 р.), навчально-виховний процес предмету передбачає, що учні старших класів повинні отримати чітке уявлення про проектну діяльність в сучасних умовах виробництва та життєдіяльності людини, ознайомитись з основними методами